

การละเล่นของหลวง

นางสาวผกามาศ จิระจรรักษ์ทร

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชานาฏศิลป์ไทย ภาควิชานาฏศิลป์
คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2543

ISBN 974-13-0220-7

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ROYAL TRADITIONAL PERFORMANCES

Miss Phakamas Jirajarupat

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Arts in Thai Classical Dance

Department of Dance

Faculty of Fine and Applied Arts

Chulalongkorn University

Academic Year 2000

ISBN 974-13-0220-7

หัวข้อวิทยานิพนธ์   การละเล่นของหลวง
โดย   นางสาวณกามาศ จิรจากรุภัทร
สาขาวิชา   นาฏยศิลป์ไทย
อาจารย์ที่ปรึกษา   อาจารย์มาลินี อาชายุทธการ

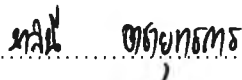

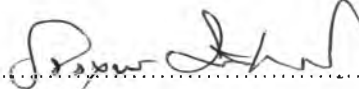
คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัยรับนี้เป็น
ส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบัณฑิต

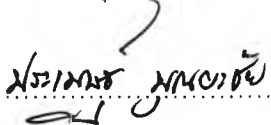
 ..... คณบดีคณะศิลปกรรมศาสตร์
(อาจารย์จรรมนง แสงวิเชียร)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

 ..... ประธานกรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุรพล วิรุฬห์รักษ์)

 ..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(อาจารย์มาลินี อาชายุทธการ)

 ..... กรรมการ
(อาจารย์จาตุรงค์ มนตรีศาสตร์)

 ..... กรรมการ
(อาจารย์ประเมษฐ์ บุณยะชัย)

หมกมาศ จิรจารุภัทร : การละเล่นของหลวง. (ROYAL TRADITIONAL PERFORMANCES) อ.ที่ปรึกษา :
อ.มาลินี อาชายุทธการ, 535 หน้า. ISBN 974-13-0220-7.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะศึกษาประวัติความเป็นมา องค์ประกอบ วิธีการแสดง จุดมุ่งหมายและความสำคัญของการละเล่นของหลวง โดยรวบรวมข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ การสัมภาษณ์ ครูผู้สอน ศิลปินผู้แสดงและนักวิชาการที่มีความรู้เกี่ยวกับการละเล่นของหลวงและสังเกตการแสดงจริง

ผลการวิจัยสรุปว่า การละเล่นของหลวงเป็นมหรสพสมโภชในงานพระราชพิธีต่าง ๆ เช่น พระราชพิธีโสกันต์ พระราชพิธีสมโภชช้างเผือก ตั้งแต่ยุคอยุธยาตอนต้น ประกอบด้วย โมงครุ่ม ระเบง กุลาตีไม้ ต่อมามีแหงวิไลและกระอ้วแหงควายเพิ่มขึ้น มีกรมมหรสพเป็นผู้รับผิดชอบฝึกหัดและจัดแสดง ปัจจุบันพระราชพิธีมีน้อยลงการละเล่นของหลวงจึงลดน้อยลงด้วย แต่ยังคงสืบทอดอยู่ในสถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร โมงครุ่มเป็นการรำประกอบการตีกลอง ระเบงเป็นการแสดงเรื่องราวเกี่ยวกับกษัตริย์ร้อยเอ็ดเจ็ดพระนครเดินทางไปงานโสกันต์และระหว่างทางได้พบพระกาล กุลาตีไม้เป็นการร้องเพลงประกอบการตีไม้ แหงวิไลเป็นการรำอาวูร กระอ้วแหงควายเป็นการแสดงเรื่องราวการล่าควายของนางกระอ้วและสามี การแสดง 3 ชุดแรกคล้ายคลึงกัน คือ ผู้แสดงเป็นชาย แต่งกายชุดเสื้อแขนยาวคอตั้ง นุ่งสนับเพลาและใจกระเบนทับ คาดเอวด้วยผ้าสำรด สีระชะวมเทริด สถานที่แสดงแสดงทั้งบนลานกว้างหรือบนเวที อุปกรณ์ประกอบการแสดงโมงครุ่มมีไม้กำกับ กลองโมงครุ่ม พ้องโหม่ง ระเบงมีคันทรรและลูกศร กุลาตีไม้มีไม้กำกับ ส่วนการแสดง 2 ชุดหลังไม่มีแสดงแล้ว จากหลักฐานต่าง ๆ กล่าวว่า แหงวิไลแต่งกายแบบนักรบจีน เรียกว่า เชี่ยววงง ผู้แสดง 2 คน ประอาวูรกัน อาวูรที่ใช้เช่น หอก ดาบ ทวน โล่ กระอ้วแหงควายใช้ผู้แสดง 3-4 คน แต่งกายเป็นชาวบ้านและควาย ออกมาแสดงการล่าควายอย่างสนุกสนาน

โมงครุ่มมี 5 ทำรำหลัก คือ ทำเทพพนม ทำบัวตูม ทำบัวบาน ทำลมพัด และทำมังกรพาดหาง พื้นฐานทำรำเป็นไชยโยกัษ ระเบงมี 2 ทำรำหลัก คือ ทำตีลูกศรบนคันทรร และทำถือลูกศรแขนตั้งระดับเอว พื้นฐานทำรำเป็นไชยพระ กุลาตีไม้มี 6 ทำรำหลัก คือ ทำนั่งคุกเข่าตบมือ ทำนั่งคุกเข่าตีไม้ ทำเดินตีไม้เป็นวงกลม ทำกางแขนตีไม้ ทำตีไม้ระหว่างคู่ และทำตีไม้สลับบน-ล่างระหว่างคู่ พื้นฐานทำรำเป็นไชยลิง แหงวิไลยน่าจะมึลักษณะการใช้แม่ทำรำอาวูรของไทย 5 ทำ คือ ทำนาคเกี้ยว ทำหงส์สองคอ ทำปลอกช้าง ทำซิงคลอง และทำฝ่าหมาก ส่วนกระอ้วแหงควายลักษณะทำไม่เป็นแบบแผนแต่จำแนกการแสดงได้เป็น 3 ขั้นตอน คือ 1. นางกระอ้วและสามีออกตามควายจนพบ 2. นางกระอ้วและสามีไล่แหงควาย 3. นางกระอ้วและสามีวิ่งตามควาย

การละเล่นของหลวงเป็นการแสดงที่สืบเนื่องมาเป็นเวลากว่า 650 ปี โดยมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงไม่มากนัก เพราะเป็นของสูง ใช้ในพิธีหลวงที่ยึดถือรูปแบบดั้งเดิมไว้ให้มากที่สุดเพื่อความศักดิ์สิทธิ์ นับเป็นนาฏศิลป์ที่สำคัญของชาติที่ควรรักษาไว้มิให้เสื่อมสูญ

ภาควิชา นาฏศิลป์
สาขาวิชา นาฏศิลป์ไทย
ปีการศึกษา 2543

ลายมือชื่อนิสิต ..... หมกมาศ จิรจารุภัทร
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา ..... มลินี อาชายุทธการ
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษาร่วม -

428655535 : MAJOR THAI CLASSICAL DANCE

KEY WORD: ROYAL TRADITIONAL PERFORMANCES

Phakamas Jirajarupat : Royal Traditional Performances Thesis Advisor : Malinee Achayuttakan, 535 pages ISBN 974-13-0220-7

This thesis aims at studying the historical background, components, poses, objectives and significance of royal traditional performances. The study is based on data from academic papers, interviews with the masters, the performers and academics who have knowledge about the royal traditional theatrical performances, and observations of the actual performances.

The result of the study shows that royal traditional performances have been practiced in royal ceremonies such as the royal tonsure ceremony and the royal while elephant celebration ceremony since the early Ayudhya period. The royal performances comprise Mong Krum, Rabeng, Kulateemai. Taengwisai and Kru-ua Taeng Kwai were later added. The Department of Performing Arts (Grom Mahorasop) was responsible for the training of the performers and organizing the show. At present, the royal ceremonies have become less frequent so the performances are fewer although the art is still passed on in the Performing Arts and Music Institute in the Department of Fine Arts. Mong Krum is a kind of dance accompanied by drum while rabeng is a theatrical performance telling a story of a king who goes on a journey to attend a royal tonsure ceremony and on the way met with evil. Kulateemai is singing accompanied by the hitting of wood. Taengwisai is a mock weapon training show. Kra-ua Taeng Kwai is a play depicting the hunting of a buffalo by Nang Kra-ua and her husband. The first three sets of performances are somewhat similar with all male performers dressed in long-sleeved and high-collar shirts, and a brocade (Jongkraben) worn over the trousers (Sanubplao). The performers also tie a piece of cloth around the waist and wear a tiara on the head. The performance can be held either on a large open field or on a stage. The components accompanying Mong Krum consist of Kampot wood, Mong krum drum and Kong Mong. For Rabeng, a bow and arrows are needed; and for Kulateemai performance, Kampot wood is needed. The last two kinds of performance no longer exist today. However, according to the evidence it is said that Taengwisai performers were dressed like Chinese warriors called Siewkang. Two warriors are engaged in a fight using many kinds of weapons such as spears, swords, lances and shields. As for Kra-ua Taeng Kwai, 3-4 performers are dressed as villagers and a buffalo; and the buffalo hunting act is comical.

Mong Krum is composed of 5 main poses : Theppanom, lotus bud, blooming lotus, blowing wind, and a dragon swishing its tail poses. The poses originated from Khon Yak (giant). Rabeng consists of 2 main poses namely hitting the arrow on the bow, and holding an arrow at a waist level which originated from Khon Pra (hero). Kulateemai consists of 6 main poses: sitting on one's knees and clapping one's hands, sitting on one's knees hitting a piece of wood, walking in circle while hitting a piece of wood, hitting a piece of wood with arms widespread, hitting a piece of wood with a partner and hitting a piece of wood up and down with a partner. The poses originated from Khon Ling (monkey). Taengwisai, on the other hand, is believed to have 5 main poses resembling the Thai weapon dance : naak kiew, hong song kho, Plokchang, ching klong and pamaak. The poses of Kra-ua Taeng kwai differ from others in that they do not follow traditional patterns, but the performance can be divided into 3 steps: 1.) Nang Kra-ua and her husband go out searching for and succeed in finding a buffalo, 2.) the two of them try to throw a lance at the buffalo , and 3.) the two of them run after the buffalo.

The royal traditional performances have been around for over 650 years. Not many alterations have taken place over the years as the royal performances are deemed sacred and have been performed only in royal ceremonies. They are therefore considered a nation's theatrical treasure which deserve to be preserved for future generations.

Department   Dance

Field of study   Thai Classical Dance

Academic year   2000

Student's signature..... *Malinee Achayuttakan* .....

Advisor's signature..... *Phakamas Jirajarupat* .....

Co-advisor's signature..... ..

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะสำเร็จล่วงไปเสียไม่ได้ หากไม่ได้รับความอนุเคราะห์จากบุคคลต่อไปนี้ ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.สุรพล วิรุฬห์รักษ์ ที่ได้ให้ความกรุณาให้คำปรึกษา แนะนำเกี่ยวกับการเขียนวิทยานิพนธ์ รวมทั้งเอื้อเฟื้อข้อมูลต่าง ๆ

ผู้ช่วยศาสตราจารย์อารดา กิระนันท์ ที่ได้ให้ความช่วยเหลือเกี่ยวกับการถอดความ บทกลอนโคลงต่าง ๆ รวมทั้งอนุเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับวิทยานิพนธ์

อาจารย์จรรยา นงแสงวิเชียร คณบดี คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้ให้ความช่วยเหลือเกี่ยวกับการค้นคว้าหาข้อมูลเกี่ยวกับวิทยานิพนธ์ที่หอภาพยนตร์ส่วนพระองค์

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ (คณาจารย์ภาควิชาานาฏยศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย)

1. อาจารย์สวภา เวชสุรักษ์ หัวหน้าภาควิชาานาฏยศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
2. อาจารย์มาลินี อาชายุทธการ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เรื่องการละเล่นของหลวง
3. อาจารย์วิษชุตา วุฒาพิทย อาจารย์ประจำภาควิชาานาฏยศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
4. อาจารย์อนุกุล โรจนสุขสมบูรณ์ อาจารย์พิเศษ ภาควิชาานาฏยศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รวมทั้งอาจารย์ในภาควิชาานาฏยศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยทุกท่าน ที่ได้ให้คำปรึกษา คำแนะนำ เอื้อเฟื้อและอนุเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการละเล่นของหลวงเพื่อนำมาประกอบในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณเป็นอย่างสูง

ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ (คณาจารย์สถาบันนาฏดุริยางคศิลป์ กรมศิลปากร)

1. คุณครูทรง ปรางค์โพธิ์อ่อน
2. อาจารย์จาตุรงค์ มนตรีศาสตร์
3. อาจารย์จตุพร รัตนวราหะ
4. อาจารย์ประเมษฐ์ บุนยะชัย
5. อาจารย์สมศักดิ์ ทัดติ
6. อาจารย์เกษม ทองอร่าม
7. อาจารย์ดวงฤดี ถาวรพาสี
8. อาจารย์นฤมล ชันส์มฤทธิ

รวมทั้งอาจารย์และนาฏยศิลปินของสถาบันนาฏยดุริยางคศิลป์ทุกท่านที่ได้ให้ความช่วยเหลือในด้านการอนุเคราะห์ข้อมูล ให้สัมภาษณ์ ให้คำแนะนำต่าง ๆ จนทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งเป็นอย่างมากจึงขอขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

ผู้วิจัยขอขอบคุณเพื่อน ๆ นิสิตปริญญาโท ภาควิชานาฏยศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ทุกท่านที่ได้คอยให้ความช่วยเหลือ ให้คำแนะนำต่าง ๆ แก่ผู้วิจัยโดยเฉพาะอาจารย์อนุชา บุญยัง ที่ได้ให้ความช่วยเหลือในการค้นคว้าหาข้อมูลต่าง ๆ และอาจารย์บุญศิริ นิยมทัศนีย์ ที่ได้ให้ความช่วยเหลือในด้านการบันทึกภาพถ่ายเกี่ยวกับการละเล่นของหลวง และให้คำแนะนำต่าง ๆ นานา ผู้วิจัยขอขอบพระคุณไว้ ณ ที่นี้

ขอขอบคุณ คุณวุฒิธรรม จันทร์ทองที่คอยให้กำลังใจ ให้ความช่วยเหลือให้คำปรึกษาต่าง ๆ ในเรื่องการค้นคว้าหาข้อมูลวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ คุณสุวรรณา เจริญศิริ ที่ได้ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จสมบูรณ์ด้วยรูปเล่มและตัวพิมพ์ที่สวยงาม ขอขอบคุณคุณแม่ของผู้วิจัยที่ได้คอยให้ความสนับสนุนทางด้านทุนทรัพย์ในการจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ รวมถึงคอยให้กำลังใจต่าง ๆ แก่ผู้วิจัย ทำให้ผู้วิจัยสามารถฝ่าฟันอุปสรรคต่าง ๆ จนวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จเสร็จสมบูรณ์

ท้ายสุดนี้ผู้วิจัยขอขอบคุณบัณฑิตวิทยาลัยและราชกรีฑาสโมสรที่ได้มอบทุนสนับสนุนการทำวิทยานิพนธ์แก่ผู้วิจัย ทำให้งานวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

ผกา มาศ จิราจรรุภัทร

สารบัญ

หน้า

บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญภาพ.....	ฎ
สารบัญตาราง.....	ฅ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของงานวิจัย.....	10
1.3 ขอบเขตของงานวิจัย.....	10
1.4 วิธีดำเนินงานวิจัย.....	10
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	12
1.6 นิยามศัพท์ที่ใช้ในงานวิจัย.....	12
บทที่ 2 ประวัติการละเล่นของหลวง.....	13
2.1 ความหมายของคำว่า “การละเล่นของหลวง”.....	13
2.2 ความสำคัญและจุดมุ่งหมายในการแสดงการละเล่นของหลวง.....	15
2.3 ประวัติความเป็นมาของการละเล่นของหลวง.....	17
2.3.1 ยุคสุโขทัย.....	18
2.3.2 ยุคอยุธยา.....	23
2.3.3 ยุครุ่งธนบุรี.....	29
2.3.4 ยุครัตนโกสินทร์.....	33
2.3.4.1 สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช.....	33
2.3.4.2 สมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย.....	36
2.3.4.3 สมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว.....	39
2.3.4.4 สมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.....	42
2.3.4.5 สมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว.....	46
2.3.4.6 สมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว.....	50
2.3.4.7 สมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว.....	51

	หน้า
2.4 ประวัติความเป็นมาของโมงครุ่ม.....	53
2.5 ประวัติความเป็นมาของระเบง.....	55
2.6 ประวัติความเป็นมาของกลาตีไม้.....	60
2.7 ประวัติความเป็นมาของแหงวิไสย.....	62
2.8 ประวัติความเป็นมาของกระอ้วแหงควาย.....	65
สรุปประวัติความเป็นมาของการละเล่นของหลวง.....	67
บทที่ 3 องค์ประกอบการแสดงการละเล่นของหลวง.....	72
3.1 องค์ประกอบการแสดงโมงครุ่ม.....	72
3.1.1 ชื่อทำรำโมงครุ่ม.....	73
3.1.2 เครื่องแต่งกายโมงครุ่ม.....	76
3.1.3 อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการแสดงโมงครุ่ม.....	89
3.1.4 ผู้แสดงโมงครุ่ม.....	102
3.1.5 จำนวนผู้แสดงโมงครุ่ม.....	104
3.1.6 วิธีการแสดงโมงครุ่ม.....	104
3.1.7 การคัดเลือกผู้แสดงโมงครุ่ม.....	109
3.1.8 การฝึกซ้อมการแสดงโมงครุ่ม.....	111
3.1.9 โอกาสที่แสดง.....	112
3.1.10 สถานที่ที่ใช้แสดง.....	114
3.2 องค์ประกอบการแสดงระเบง.....	119
3.2.1 เนื้อเรื่อง.....	119
3.2.2 บทร้องระเบง.....	123
3.2.3 เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงระเบง.....	131
3.2.4 เพลงหรือดนตรี.....	135
3.2.5 เครื่องแต่งกายระเบง.....	139
3.2.6 อุปกรณ์ที่ใช้ประกอบการแสดงระเบง.....	148
3.2.7 ผู้แสดงระเบง.....	151
3.2.8 บทบาทของผู้แสดงและจำนวนผู้แสดงระเบง.....	156
3.2.9 วิธีการแสดงระเบง.....	159
3.2.10 การคัดเลือกผู้แสดงระเบง.....	161

3.2.11	การฝึกซ้อมการแสดงระเบง	164
3.2.12	มุขตลกในการแสดงระเบง	168
3.2.13	โอกาสที่แสดง	175
3.2.14	สถานที่ที่ใช้แสดง	176
3.3	องค์ประกอบการแสดงกลาติไม้	183
3.3.1	บทร้องกลาติไม้	184
3.3.2	เครื่องแต่งกายกลาติไม้	186
3.3.3	ผู้แสดงกลาติไม้	189
3.3.4	จำนวนผู้แสดงกลาติไม้	191
3.3.5	วิธีการแสดงกลาติไม้	191
3.3.6	การคัดเลือกผู้แสดงกลาติไม้	194
3.3.7	การฝึกซ้อมการแสดงกลาติไม้	196
3.3.8	โอกาสที่แสดง	197
3.3.9	สถานที่ที่ใช้แสดง	198
3.4	องค์ประกอบการแสดงแทงวิไลย	201
3.4.1	เครื่องดนตรีและการบรรเลงดนตรีประกอบการแสดงแทงวิไลย	201
3.4.2	เครื่องแต่งกายแทงวิไลย	204
3.4.3	ผู้แสดงและจำนวนผู้แสดงแทงวิไลย	212
3.4.4	วิธีการแสดงแทงวิไลย	214
3.4.5	โอกาสที่แสดง	216
3.4.6	สถานที่ที่ใช้แสดง	216
3.5	องค์ประกอบการแสดงกระอ้วแทงควาย	218
3.5.1	เนื้อเรื่องกระอ้วแทงควาย	218
3.5.2	เครื่องแต่งกายกระอ้วแทงควาย	221
3.5.3	ผู้แสดงและจำนวนผู้แสดงกระอ้วแทงควาย	224
3.5.4	วิธีการแสดงกระอ้วแทงควาย	225
3.5.5	โอกาสที่แสดง	227
3.5.6	สถานที่ที่ใช้แสดง	227
	สรุปเนื้อหาองค์ประกอบการแสดง	228

	หน้า
บทที่ 4	
การวิเคราะห์ท่ารำในการแสดงการเล่นของหลวง	234
4.1 โมงครุ่ม	234
4.1.1 บันทึกรำโมงครุ่ม	236
4.1.2 การวิเคราะห์ท่ารำในการแสดงโมงครุ่ม	300
4.1.2.1 ลักษณะการใช้ท่ารำ	301
4.1.2.2 ลักษณะการใช้มือ	305
4.1.2.3 ลักษณะการใช้เท้า	307
4.1.2.4 ลักษณะทิศทางและการเคลื่อนที่	308
4.1.2.5 ลักษณะเสียงสัญญาณ (ซ้องโหม่ง)	311
สรุปเนื้อหาวิเคราะห์ท่ารำโมงครุ่ม	313
4.2 ระเบง	315
4.2.1 บันทึกรำระเบง	316
4.2.2 ตารางสรุปท่ารำระเบง	370
4.2.3 การวิเคราะห์ท่ารำในการแสดงระเบง	377
4.2.3.1 ลักษณะการใช้ท่ารำ	378
4.2.3.2 ลักษณะการใช้มือ	383
4.2.3.3 ลักษณะการใช้เท้า	386
4.2.3.4 ลักษณะทิศทางและการเคลื่อนที่	387
สรุปเนื้อหาวิเคราะห์ท่ารำระเบง	391
4.3 กุลาตีไม้	393
4.3.1 บันทึกรำกุลาตีไม้	394
4.3.2 การวิเคราะห์ท่ารำกุลาตีไม้	434
4.3.2.1 ลักษณะการใช้ท่ารำ	441
4.3.2.2 ลักษณะการใช้มือ	443
4.3.2.3 ลักษณะการใช้เท้า	446
4.3.2.4 ลักษณะทิศทางและการเคลื่อนที่	447
สรุปเนื้อหาวิเคราะห์ท่ารำกุลาตีไม้	451
4.4 แทงวิไลย	452
4.4.1 การวิเคราะห์การแสดงแทงวิไลย	455

4.4.2	ท่ารำแม่ท่าของอาวุธยาว 5 ท่า.....	456
	สรุปเนื้อหาวิเคราะห์การแสดงแทงวิไลย.....	464
4.5	กระบี่แทงควาย	465
4.5.1	การวิเคราะห์การแสดงกระบี่แทงควาย.....	470
4.5.2	ลักษณะท่าทางและลำดับการดำเนินเรื่องราวในการแสดง กระบี่แทงควาย	471
	สรุปเนื้อหาวิเคราะห์การแสดงกระบี่แทงควาย	485
	สรุปเนื้อหาการวิเคราะห์ท่ารำในการแสดงการละเล่นของหลวง.....	485
บทที่ 5	บทสรุปและข้อเสนอแนะ	490
	รายการอ้างอิง.....	503
	ภาคผนวก.....	509
	ประวัติผู้วิจัย.....	535

สารบัญภาพ

ภาพประกอบ	หน้า
ภาพที่ 1	เสื้อเข้มขาบ.....78
ภาพที่ 2	สนับเพลา.....79
ภาพที่ 3	ผ้าเกี้ยว.....80
ภาพที่ 4	ผ้าลอร์ดหรือผ้าคาดเอว.....82
ภาพที่ 5	เทริดการละเล่นของหลวงชุดโหมงครุ้ม ระเบง กุลาตีไม้.....85
ภาพที่ 6	เทริดการละเล่นของหลวง (ด้านหลัง).....86
ภาพที่ 7	เทริดการละเล่นของหลวง (ด้านข้าง).....87
ภาพที่ 8	เครื่องแต่งกายผู้แสดงโหมงครุ้ม.....88
ภาพที่ 9	ไม้กำกับสำหรับใช้ตีกลองโหมงครุ้ม.....90
ภาพที่ 10	กลองโหมงครุ้ม (ด้านหน้า).....92
ภาพที่ 11	กลองโหมงครุ้ม (ด้านข้าง).....93
ภาพที่ 12	นุระวียงบนกลองโหมงครุ้ม.....94
ภาพที่ 13	หมุดตริงหนังหน้ากลองโหมงครุ้ม.....95
ภาพที่ 14	เท้ากลองหรือขาตั้งกลองโหมงครุ้ม.....96
ภาพที่ 15	กลองโหมงครุ้ม "ผ่านสุรียา, ผ่าสุรียน, ผ่านสุริเสียง".....98
ภาพที่ 16	ซ้องโหม่ง.....100
ภาพที่ 17	ซ้องเหม่ง.....101
ภาพที่ 18	การแสดงโหมงครุ้มบริเวณด้านข้างเขาไกรลาสภายในพระที่นั่ง ดุสิตมหาปราสาทพระบรมมหาราชวัง.....116
ภาพที่ 19	การแสดงโหมงครุ้มบริเวณลานหน้าพระที่นั่งรัตนสิงหาศน์ ในงานพระราชพิธี รัชมงคลที่กรุงเก่า วันที่ 1 ธันวาคม ร.ศ. 126 (รัชกาลที่ 5).....117
ภาพที่ 20	การแสดงโหมงครุ้มบนเวทีโรงละครแห่งชาติ.....118
ภาพที่ 21	วงปี่พาทย์เครื่องห้า.....133
ภาพที่ 22	ซ้องราว.....134
ภาพที่ 23	เครื่องแต่งกายกษัตริย์ร้อยเอ็ดเจ็ดพระนครในการแสดงระเบง.....140
ภาพที่ 24	เครื่องแต่งกายพระขันธกุมารหรือพระกาลแบบเทวดา.....142
ภาพที่ 25	เสื้อครุยเทวดา.....143
ภาพที่ 26	พระขรรค์อาวุธของพระขันธกุมารหรือพระกาล.....144

สารบัญภาพ (ต่อ)

๕

ภาพประกอบ	หน้า
ภาพที่ 27	เครื่องแต่งกายพระชันธุกุมารหรือพระกาลแบบยีนเครื่องครึ่งท่อน..... 146
ภาพที่ 28	การแสดงระเบงในสมัยรัชกาลที่ 5 ซึ่งมีหุ่นนกยูงประกอบการแสดง..... 149
ภาพที่ 29	คันศรและลูกศร อาวุธของบรรดากษัตริย์ร้อยเอ็ดเจ็ดพระนคร ในการแสดงระเบง..... 150
ภาพที่ 30	การแสดงระเบงที่มีการสอดแทรกมุขตลกในบทเจรจาระหว่าง พระชันธุกุมารหรือพระกาลกับบรรดากษัตริย์ร้อยเอ็ดเจ็ดพระนคร (ตัวละครกำลังเจรจากัน)..... 172
ภาพที่ 31	มุขตลกของผู้แสดงระเบงในท่ายืนสลบยกขาข้างเดียว..... 173
ภาพที่ 32	มุขตลกของผู้แสดงระเบงในท่านอนสลบชูขาขึ้น 2 ข้าง..... 174
ภาพที่ 33	การแสดงระเบงบริเวณลานหน้าพระที่นั่งรัตนสิงหาศน์..... 178
ภาพที่ 34	การแสดงระเบงบริเวณลานหน้าพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในงานพระราชพิธีโลกันต์..... 179
ภาพที่ 35	การแสดงระเบงบริเวณลานเจษฎาบดินทร์ในงานสมโภชโลหะปราสาท..... 180
ภาพที่ 36	การแสดงระเบงบริเวณลานเจษฎาบดินทร์ในงานสมโภชโลหะปราสาท..... 181
ภาพที่ 37	การแสดงระเบงบนเวทีโรงละครแห่งชาติ..... 182
ภาพที่ 38	เครื่องแต่งกายกลุลาตีไม้..... 187
ภาพที่ 39	การแสดงกลุลาตีไม้ ณ บริเวณลานเจษฎาบดินทร์ในงานสมโภช โลหะปราสาทวันที่ 30 มีนาคม 2543..... 198
ภาพที่ 40	การแสดงกลุลาตีไม้ ณ บริเวณลานเจษฎาบดินทร์ในงานสมโภช โลหะปราสาทวันที่ 30 มีนาคม 2543..... 199
ภาพที่ 41	การแสดงกลุลาตีไม้บนเวทีโรงละครแห่งชาติ..... 200
ภาพที่ 42	รูปเขียนกาง เทวดารักษาประตูของจีนที่วัดบวรนิเวศน์ฯ..... 205
ภาพที่ 43	รูปเขียนกาง เทวดารักษาประตูของจีนที่วัดราชบพิธสถิตยัมมหาสิมาราม..... 206
ภาพที่ 44	รูปเขียนกาง เทวดารักษาประตูของจีนที่วัดสุวรรณาราม..... 207
ภาพที่ 45	เครื่องแต่งกายแหงวิไลยในแบบของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย..... 210
ภาพที่ 46	"จ้าว" อาวุธที่ใช้ประกอบในการแสดงแหงวิไลย..... 211
ภาพที่ 47	ศาลาสหทัยสมาคมที่เคยจัดแสดงแหงวิไลยในสมัยรัชกาลที่ 7..... 217
ภาพที่ 48	กระอ้วแหงควายบนภาพจิตรกรรมฝาผนัง ในพระอุโบสถวัดบวรสถานสุทธาวาส..... 220

สารบัญภาพ (ต่อ)

ท

	หน้า
ภาพประกอบ	หน้า
ภาพที่ 49 เครื่องแต่งกายกระอ้วแห่งควาย.....	223
ภาพที่ 50-113 ทำรำโมงครุ่ม.....	236-299
ภาพที่ 114-167 ทำรำระเบง.....	316-369
ภาพที่ 168 ทำตีลูกศรลงบนคันศร.....	381
ภาพที่ 169 ทำถือลูกศรเขนตึงระดับเอว.....	382
ภาพที่ 170-209 ทำรำกุลาตีไม้.....	394-433
ภาพที่ 210 ทำนึ่งคูกเข้าตบมือ.....	435
ภาพที่ 211 ทำนึ่งคูกเข้าตีไม้ด้านหน้า.....	436
ภาพที่ 212 ทำยื่นตีไม้ด้านหน้า.....	437
ภาพที่ 213 ทำยื่นกาง เขนตีไม้.....	438
ภาพที่ 214 ทำยื่นตีไม้บน.....	439
ภาพที่ 215 ทำยื่นตีไม้สลับบน-ล่าง.....	440
ภาพที่ 216 การแสดงแทงวิไลบนภาพจิตรกรรมฝาผนัง วัดบวรสถานสุทธาวาส.....	454
ภาพที่ 217 ทำนาคเกี่ยว.....	456
ภาพที่ 218 ทำหงส์สองคอ.....	457
ภาพที่ 219 ทำปลอกข้าง.....	458
ภาพที่ 220 ทำชิงคลอง (1).....	459
ภาพที่ 221 ทำชิงคลอง (2).....	460
ภาพที่ 222 ทำผ่าหมาก.....	461
ภาพที่ 223 ทำเตะอาวุธด้านบน.....	462
ภาพที่ 224 ทำเตะอาวุธด้านล่าง.....	463
ภาพที่ 225 กระอ้วแห่งควาย.....	466
ภาพที่ 226 การแสดงกระอ้วแห่งควายบนภาพจิตรกรรมฝาผนัง วัดบวรสถานสุทธาวาส.....	467
ภาพที่ 227 เครื่องแต่งกายนางกระอ้วและสามี.....	468
ภาพที่ 228 เครื่องแต่งกายควาย.....	469
ภาพที่ 229-242 ลักษณะท่าทางในการแสดงกระอ้วแห่งควายท่าที่ 1-14.....	471-484
ภาพที่ 243-266 กระบวนไม้รบจีนท่าที่ 1-24.....	511-534

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	แสดงการใช้ท่ารำ	301
2	แสดงลักษณะการใช้มือ	305
3	แสดงลักษณะการใช้เท้า	307
4	แสดงลักษณะการใช้เสียงสัญญาณและการขานชื่อท่ารำ	312
5	สรุปท่ารำระเบง	371
6	แสดงการใช้ท่ารำ	378
7	แสดงลักษณะการใช้มือ	383
8	แสดงลักษณะการใช้เท้า	386
9	แสดงการใช้ท่ารำ	441
10	แสดงลักษณะการใช้มือ	443
11	แสดงลักษณะการใช้เท้า	446